

ПОРОДИЦА И ВРЕДНОСНЕ ОРИЈЕНТАЦИЈЕ

Апстракт: У раду је изложена међузависност породичног живота и вредносних оријентација младих и одраслих, првенствено деце и њихових родитеља. Дата су теоријска разјашњења овог проблема, као и интерпретација резултата емпиријског истраживања о вредносним оријентацијама, са посебним акцентом на (не)задовољства породицом и животом у њој, те на стилове живота младих и одраслих.

Кључне речи: друштво, породица, млади, одрасли, васпитање, вредности, вредносне оријентације, стилови живота, задовољства

1. ТЕОРИЈСКА РАЗЈАШЊЕЊА

Породица, као примарна друштвена заједница родитеља и деце, одавно је предмет проучавања стручњака из различитих научних области: педагога, андрагога психолога, социолога, правника, антрополога, историчара, филозофа и других. Широко интересовање за изучавање породице проистиче из чињенице да је она најстарија и најтрајнија друштвена група са више функција. Посебно су значајне следеће функције породице: *биолошка, економска, васпитна, психичка, заштитна*. Све ове функције долазе до изражаја у међуљудским односима у породици, поготово између родитеља и деце.

За целовити развој деце (младих) неопходно је породично васпитање. У данашње време, које карактеришу велике промене у готово свим областима људског живота и рада, васпитна улога породице постаје све сложенија, деликатнија а самим тим и значајнија. Породица је неопходна за „социјализацију и емоционалну стабилност деце и младих“ (Ђорђевић 1985: 9). Њен значај је оправдан, јер човек највише времена проводи у породици и најчешће је упућен на чланове породице. Он се рађа, расте, живи и умире у породици. Због тога је породица најзначајнија али и најодговорнија за раст, развој, фомирање и усмеравање првенствено младих, а повремено и одраслих.

У различитим друштвено-економским формацијама постојали су различити типови породица са разноврсним комбинацијама међусобних односа између родитеља и деце као и стила васпитног понашања родитеља према деци. „Породица повезује друштвени систем и индивидуе и испуњава функције друштва само уколико је у функцији потреба својих чланова као личности. Свака

друга друштвена група може мање или више да занемари индивидуалне потребе и индивидуална својства својих чланова а да ипак складно функционише.“ (Голубовић 1981: 58) Значи, породица је највише, па и најчешће, у функцији својих чланова, са амбицијом да им удовољи, односно задовољи њихове потребе. У суштини, породица је посредник између друштва и појединца.

Различити типови породичне организације током историје су условили трансформацију савремене породице. Код нас данас преовлађују два типа: *патријархална (ауторитарна)* и *савремена (демократска)* породица. С обзиром на то да „чисти“ типови готово не постоје, односно веома су ретки, ова подела је условна. У литератури се наводе различити критеријуми на основу којих се класификују породице, а најчешћи су: *врста ауторитета у породици, карактер међусобних односа, величина и структура породице, животињи циклус у развоју породице, социоекономски статус, учешће родитеља у друштвеној подели рада, место стицања, ниво образовања родитеља и припадање родитеља одређеном социјалној групи.*

Најчешће се помињу следећи типови породица: *породица – неједнака, ужа – широка; сеоска, патријархална, градска; радничка, просветна, лекарска...* Класификација породица се може вршити и с обзиром на *брачну и генерацијску структуру.*

У свим врстама породица међуљудски односи су специфични, а за нас су посебно занимљиви односи родитеља према деци и обрнуто. Према мишљењу Н. Рота, неадекватни облици понашања родитеља према деци доводе до развоја неких негативних особина личности код детета. Он истиче да „пренаглашена строгост и непоказивање љубави изазива повученост у себе или агресивност, недоследност у поступцима родитеља према деци изазива осећање несигурности, па и склоност ка неуротичности, док превелика брига – мажење изазивају несамосталност и подстичу развој себичности и сл.“ (Рот 1966: 267) Значи, за правилан развој младих веома је значајна родитељска љубав и брига за емоционални развој. И остала истраживања су показала да добро ситуирана деца, ако су препуштена сама себи (а то је све чешће у данашње време), постају незадовољна, агресивна, незаинтересована за учење и своју будућност.

Међусобна подршка и разумевање чланова породице најбитнији су за развој појединца и за његово целокупно усавршавање. Од бројних друштвених група у којима се одвија васпитање, нас – у овом случају – интересује првенствено породица, односно васпитање у њој. Уважавамо породицу као људску заједницу без које нема васпитања, не само оног првог, полазног, већ ни каснијег, које се одвија под утицајем вршњака и других друштвених чинилаца: група, институција, културе, друштвеног система...

Истраживања су показала да за развој детета нема ништа значајније од породице. Ни најорганизованије друштвене, педагошке институције не могу да буду адекватна замена породице. За успешан (ефикасан) васпитни утицај савремене породице битно је да буду испуњени одговарајући услови: да односи у породици буду хармонични; да се родитељи поштују и да буду равноправни и

јединствени у захтевима према деци; породица треба да има повољан материјални и здравствено-хигијенски стандард и одговарајуће услове за културни живот.

Породично васпитање има своје *специфичности* у много чему, а првенствено у међуљудским породичним односима. Оно што је „главна и основна посебност породичних односа јесте осећање љубави, пуновредни људски контакти који међусобно повезују родитеље и децу“ (Бергант 1979: 19). Успешно васпитање могуће је у емоционално угодной и топлој атмосфери, где појединце повезује непосредна комуникација, узајамна помоћ и међусобно разумевање.

Специфичност породичног васпитања се огледа и у примени одговарајућих *метода* породичног васпитања. „Пре свега то је лични пример родитеља, њихов међусобни однос према деци као и укупна атмосфера која у њој влада. Ту се, пре свега, има у виду међусобно разумевање и разумевање развојних потреба детета, затим уважавање личности и детета и родитеља. У породичном васпитању предност имају методе показивања, поучавања, разговора, објашњавања, убеђивања, расправљања и сл., а са млађом децом и игра, која је и циљ и метод васпитања“ (Педагошка енциклопедија: 222). Сходно томе, треба имати у виду да је *циљ породичног васпитања* „обезбеђивање услова за нормалан физички, интелектуални, социјални и емоционални развој деце и младих. Или, краће, породица има за циљ формирање здраве, стабилне, радне и добро прилагођене личности“ (Педагошка енциклопедија: 221) Овако одређен циљ је све теже реализовати јер све више имамо породице са једним, највише два детета што отежава потпуној друштвени и емоционални развој. Поред тога, економска криза утиче на животни стандард породице. Родитељи су опседнути борбом за егзистенцију па нису у могућности да бораве са децом, нити да их прате у извршавању обавеза, и усмеравају у решавању проблема у школи и друштву.

Породица се битно разликује од других друштвених група по томе што у њој не постоје прецизно (конкретно) одређена правила понашања која се могу декретом наметнути, а односи између чланова породице, као и њихова права и дужности, могу се регулисати не само традиционалним обичајима, нормама и сл, већ и савременим схватањима о вредностима људског живота у целини па и у породици. Сходно томе, вредности и вредносне оријентације младих у породици обједињују традицију и иновације. За нашу тему, даље, значајно је и то да породица „врши селекцију друштвених вредности родитеља и њихових персоналних могућности да схвате и прихвате постојећи систем вредности, односно да му супротставе друге аутономне вредности. Да би вредности једне друштвено-културне заједнице постале личне вредности, индивидуа их мора интериоризацијом пренети у свој сопствени систем, претварајући их тако у елементе структуре личности“ (Голубовић 1981: 198). За разлику од тога, дете васпитано у *ауторитарној* породици биће научено (навикнуто) да прихвата пожељне стандарде и биће склоно формирању *хетерономног система вредности*, уместо да само врши селекцију и формира сопствена одређења. Дете васпитано у *демократском* типу породице имаће прилике, услове и могућности за формирање *аутономног система вредности*. И једно и друго је нужно условљено карактеристикама оба типа породица. Уочавајући предности демократског типа породице, веома је бит-

но усмеравати младе и родитеље на организацију живота у породици на демократској основи. Она врши селекцију друштвених вредности највише у зависности од вредносних оријентација родитеља.

Резултати истраживања групе аутора „показују да у формирању вредности, као једном од фактора социјализације, посебног удела имају родитељи и њихови васпитни поступци. Индивидуалне разлике у вредностима међу припадницима истог друштва се у највећој мери могу приписати особеностима породице у којој појединци одрастају. Утицај породице може се испољавати директно кроз настојања родитеља да код својих потомака развију одређене вредности или индиректно, као спонтани резултат појединих васпитних поступака и уопште породичне климе. Надаље, родитељи као особе с одређеним системом вредности, служећи као модел за идентификацију, своја уверења преносе на децу“ (Опачић и др. 1995: 110). Утицај породице (првенствено родитеља) на децу (младе) није нимало једноставан, и веома је значајан. Поред свега наведеног, он је условљен различитим утицајем оца и мајке, као и разноврсним везама између особина и понашања родитеља, на једној страни, и особинама и понашањем деце, на другој страни.

На све то указују – у одређеној мери – и досадашња истраживања ове проблематике. Рецимо, та истраживања показују да топао и срдчан однос родитеља према деци има, у основи, позитиван утицај. Али, ако је тај однос испуњен превеликим мешањем родитеља у живот деце - онда је тај однос негативан. Њиме се нарушава дечја потреба за одређеном независношћу, те отежава права комуникација у породици а може довести и до сукоба.

Бројна истраживања показују да васпитни утицаји родитеља развијају код деце одређену емпатију. Али, у којој мери и на који начин, то је тешко одредити без конкретних истраживања. Значајно је имати у виду и то да досадашња истраживања не дају потпуно јасну слику о томе који основни механизми стоје у основи утицаја породице на вредносне оријентације младих. Можда је то условљено и тиме што се породични односи, као и вредносни системи, у породици третирају, углавном, као неорганизовани скупови разних појединачних варијабли.

2. ЕМПИРИЈСКО ИСТРАЖИВАЊЕ

Полазећи од наведених теоријских разјашњења, извршили смо одговарајуће емпиријско истраживање. Прво излажемо његову методологију, а затим резултате.

2.1. МЕТОДОЛОГИЈА ИСТРАЖИВАЊА

1. Предмет и проблем истраживања

Предмет овог истраживања јесте међузависност породице и вредносних оријентација. У оквиру тога обухваћени су следећи проблеми истраживања: задовољство породицом и животом у њој, те и животом у целини; извори задовољства; стилови живота односно вредносне оријентације.

Основни проблем јесте међузависност задовољстава породицом, досадашњим животом и стиливима живота младих и одраслих.

2. Циљ и задаци истраживања

Циљ: Утврдити и објаснити задовољства породицом и досадашњим животом младих и одраслих, те повезаност са стиливима живота.

Задаци:

1. Испитати и утврдити битне чиниоце задовољства породицом.
2. Утврдити значај пола за задовољства породицом и животом младих и одраслих.
3. Утврдити повезаност задовољства породицом и животом младих и одраслих.
4. Испитати повезаност стилова живота младих и одраслих и задовољстава породицом.

3. Хипотезе

Очекује се да је за задовољство породицом значајно: међусобно помагање, искреност, веселост...

Сматра се да је пол значајан и да утиче на повезаност задовољства породицом и животом младих и одраслих.

Претпоставља се да је повезаност задовољства породицом и животом младих и одраслих неизоставна.

Очекује се значајна повезаност стилова живота младих и одраслих и задовољстава породицом.

4. Методе, технике и инструменти

У циљу истраживања задовољстава породицом и животом користили смо следеће методе:

- методу теоријске анализе и синтезе
- дескриптивну методу.

Од технике истраживања користили смо скалирање.

Инструментии истраживања су: Скала процене вредности за ученике и Скала процене вредности за родитеље.

5. Популација и узорак

Популацију представљају млади (ученици трећих и четвртих разреда средњих школа различитих образовних профила) и њихови родитељи у Србији.

Узорак представља 278 ученика завршних разреда средњих школа: гимназија, електро-привредна, техничка, медицинска, економска и пољопривредна. Узорком је обухваћен и 541 родитељ. Истраживање је извршено у: Београду, Крагујевцу, Аранђеловцу, Јагодини, Ћуприји и Свилајнцу.

6. Статистичка обрада података

У циљу што целовитијег приказивања података добијених истраживањем, те и њихове анализе, примењени су одговарајући статистички поступци: аритметичке средине, стандардне девијације, проценти, рангови, корелације, фреквенције).

2.2. РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА

На основу сређених података добијених изјашњавањем и младих и одраслих, извршили смо рангирање задовољстава породицом. Рангирано је десет значајних задовољстава. Тиме је проблематика задовољстава сагледана потпуније и из једног другачијег угла. Наиме, утврђено је каква је ситуација са поменутиим задовољствима кад се рангују на основу вредности њихових аритметичких средина.

Тако се може видети да, опште узев, свим групама испитаника највише задовољства пружају следеће три ствари: „Искреност, „Веселост“ и „Међусобно помагање“. „Разговор о садржајима из школе“ младима тежи да пружа најмање задовољства, а „Спортске активности“ представљају најмање задовољство за њихове родитеље. Такође се може видети да између очева и мајки не постоје велике разлике у задовољствима која им пружају њихове породице. Између младића и девојака те разлике су највеће у погледу задовољства од спортских активности, а знатне су и оне између припадника двеју генерација испитаника уопште или према појединим групама испитаника.

Табела 1.

Рангови задовољстава породицом младих и одраслих*

Задовољства породицом (1-10) и животом (11)	1. Млади			2. Одрасли		
	1. М	2. Ж	Σ	3. М	4. Ж	Σ
1. Међусобно помагање	3	3	3	2	2	2
2. Искреност	2	1	2	1	1	1
3. Веселост	1	2	1	3	3	3
4. Друштвене игре	9	8	8	9	8	8
5. Умесне шале	6	7	5,5	4	4	4
6. Разговор о школи	10	10	10	6	5	6
7. Слушање музике	5	4	4	7	7	7
8. Гледање ТВ програма	7	5	5,5	5	6	5
9. Спортске активности	4	9	9	10	10	10
10. Планирање одмора	8	6	7	8	9	9

*Рангови су утврђени на основу вредности аритметичких средина

Посебну пажњу посветили смо подацима на основу којих смо утврдили интеркорелације задовољстава породицом и задовољстава досадашњим

животом, на једној страни, и пола младих на другој страни. На основу сређе-них података види се да између младића и девојака нема значајне разлике у оцени општег задовољства животом. Према очекивању, младићи наводе значајно веће задовољство од „Спортских активности“, односно значајно мање задовољство од „Разговора о школи“ од својих вршњациња. Девојке наводе значајно веће задовољство од младића у вези са: „Међусобним помагањем“, „Искреношћу“, „Друштвеним играма“ и „Планирањем одмора“. Задовољство животом је у значајној корелацији са половином разликованих задовољстава породицом. Према очекивању, највеће корелације су између појединих задовољстава породицом, с тим што су само четири највеће умерене, позитивне ($r > 0,40$).

Табела 2.
Интеркорелације задовољстава породицом (1–10),
задовољстава животоом и пола младих

Варијабле	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
1. Међусобно помагање	1.00	.53*	.35*	.21*	.24*	.22*	.10	.15*	.14*	.18*	.14*	.13*
2. Искреност		1.00	.39*	.29*	.22*	.27*	.07	.14*	.14*	.18*	.17*	.16**
3. Веселост			1.00	.37*	.40*	-.10	.12	.11	.18*	.28*	.19*	.05
4. Друштвене игре				1.00	.43*	.32*	.27*	.15*	.27*	.34*	.11	.16**
5. Умесне шале					1.00	.18*	.17*	.14*	.17*	.22*	.15*	.03
6. Разговор о школи						1.00	.18*	.11	.11	.11	-.01	.18**
7. Слушање музике							1.00	.53*	.34*	.28*	.01	.08
8. Гледање ТВ програма								1.00	.26*	.25*	.02	.04
9. Спортске активности									1.00	.45*	.04	-.25**
10. Планирање одмора										1.00	.17*	.13*
11. Задовољство животом											1.00	.03
12. Пол												1.00

* $p < 0,05$; ** $p < 0,01$; $N = 256$.

Исту интеркорелацију утврдили смо и табеларно приказали и за оба пола одраслих. У случају одраслих (Табела 3.) је чак 11 корелација преко 0,40 и указују на умерену, битну повезаност између појединих задовољстава породицом. Осам од десет таквих задовољстава је у значајној вези са „Задовољ-

ством животом“, с тим што су жене знатно задовољније својим животом од мушкараца. Надаље, „Веселост“, Друштвене игре“ и „Разговор о школи“ пружају веће задовољство мајкама него очевима. За очеве према очекивању, веће задовољство представљају „Спортске активности“ него за њихове супруге.

Табела 3.

Интеркорелације задовољства породницом (1–10), задовољства животом и пола одраслих

Варијабле	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
1. Међусобно помагање	1.00	.45*	.31*	.32*	.29*	.27*	.18*	.20*	.12*	.15*	.05	.01
2. Искреност		1.00	.46*	.31*	.31*	.27*	.22*	.05	.08	.16*	.06	.08
3. Веселост			1.00	.47*	.45*	.28*	.21*	.12*	.17*	.20*	.11*	.09*
4. Друштвене игре				1.00	.55*	.42*	.46*	.32*	.41*	.35*	.14*	.10*
5. Умесне шале					1.00	.37*	.42*	.22*	.25*	.24*	.11*	.00
6. Разговор о школи						1.00	.37*	.21*	.23*	.25*	.14*	.12**
7. Слушање музике							1.00	.51*	.40*	.27*	.12*	.06
8. Гледање ТВ програма								1.00	.38*	.26*	.10*	-.03
9. Спортске активности									1.00	.45*	.09*	-.14**
10. Планирање одмора										1.00	.14*	-.00
11. Задовољство животом											1.00	.10*
12. Пол												1.00

* $p < 0,05$; ** $p < 0,01$; $N = 523$.

Даље смо утврдили и приказали интеркорелације задовољства породницом и животом одраслих (очева и мајки посебно) и младих. У вези с тим уочавамо најпре значајну позитивну корелацију између „Задовољства животом“ младих и оба родитеља, с тим што је то задовољство младих у знатно јачој вези са задовољством животом очева него мајки (0,21** наспрам 0,14*). Уједно уочимо да задовољство животом младих није у значајној вези ни са једним од задовољстава породницом мајки, али је зато у значајној вези са четири таква задовољства очева: „Међусобно помагање“, „Искреност“, „Спортске активности“ и „Планирање одмора“. С друге стране, задовољство животом очева није у значајној вези ни са једним од задовољстава породницом младих, односно у значајној је вези само са задовољством „Друштвене игре“

мајки. Што се самих задовољстава породицом тиче, приметимо да су, са изузетком „Умесних шала“, пре свега у значајној позитивној вези иста задовољства младих и оба родитеља.

Табела 4.

Интеркорелације *задовољстава породицом и животом* одраслих и младих

Задовољства породицом (1-10) и животом (11) одраслих	Задовољства породицом (1-10) и животом (11) младих											
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	
а) очеви; б) мајке												
а) 1. Међусобно помагање	.20	.17*	.16*	.07	.14*	-.04	-.10	-	-.08	.07	.15*	
2. Искреност	.20*	.15*	.18*	-.03	.10	-.00	-.02	-.06	-.05	.12*	.18*	
3. Веселост	.14*	.08	.18*	.09	.07	-.04	-.00	-.07	-.07	.05	.10	
4. Друштвене игре	.11	.04	.10	.18*	.03	.05	-.02	-.05	-.07	.10	.11	
5. Умесне шале	.07	.11	.15*	.13*	.08	-.03	.03	-.08	.01	.06	.04	
6. Разговор о школи	.09	.07	.07	.13*	.10	.14*	.14*	.02	-.03	-.00	-.06	
7. Слушање музике	.08	.15*	.10	.17*	.10	.03	.19*	.08	.07	.06	.00	
8. Гледање ТВ програма	-.04	.00	-.00	.02	-.01	.02	.04	.15*	.01	-.09	-.01	
9. Спортске активности	.14*	.08	.08	.06	.13*	.10	.05	.10	.12*	.07	.13*	
10. Планирање одмора	.15*	.11	.14*	.16*	.18*	.00	.05	.01	.09	.18*	.15*	
11. Задовољство животом	.09	.03	.11	.06	.03	.07	-.01	-.00	-.06	.10	.21*	
б) 1. Међусобно помагање	.14*	.09	.07	.04	.02	-.03	-.11	-.05	-.11	.05	-.04	
2. Искреност	.09	.14*	.12*	-.06	.05	-.11	.04	-.01	-.05	.13*	.08	
3. Веселост	.02	.07	.13*	.02	.10	-.10	-.01	.02	.02	.12*	.03	
4. Друштвене игре	.04	.02	.04	.17*	.12*	.02	.08	.04	.08	.17*	.04	
5. Умесне шале	.02	.01	.12*	.11	.11	.01	.01	.01	.04	.06	.01	
6. Разговор о школи	.01	.04	-.02	.06	.03	.18*	.03	.00	.07	.09	.04	
7. Слушање музике	.04	.04	-.03	.09	.17*	.11	.14*	.04	.09	.03	-.04	
8. Гледање ТВ програма	.08	.05	.05	.06	.04	.02	.12*	.18*	.06	.05	-.06	

9. Спортске активности	.05	.07	.06	.17*	.21*	.08	.02	.06	.17*	.10	.01
10. Планирање одмора	.03	.01	.13*	.23*	.19*	.04	.17*	.09	.08	.25*	.09
11. Задовољство животом	.09	.12*	.03	.13*	.09	.06	-.01	.07	.06	.09	.14*

* $p < 0,05$; ** $p < 0,01$; у зависности од потпуности података, број испитаника варира од 251 до 271.

Затим смо средили податке који одређују интеркорелације задовољства породицом и животом на једној страни и стиловима живота одраслих (очева и мајки) на другој страни. Из Табеле 5. се види да су задовољства породицом очева у значајној вези пре свега са три стила живота: „Живети лагодно и спонтано“, „Непрекидно увећавати своја знања о свету и људима“ и „Помагати друге људе“. Та тенденција се може запазити и у случају релације задовољства породицом и стилова живота мајки. У много мањој асоцијацији су задовољства породицом очева и стилови живота мајки, односно задовољства породицом мајки и стилови живота очева. „Задовољство животом“ очева је у *статистички значајној позитивној вези* са три њихова стила живота: „Живети лагодно и спонтано“, „Живети за људске идеале“ и „Помагати друге људе“. Међутим, ниједан од разликованих стилова живота очева није у значајној вези са „Задовољством животом“ жена. У случају жена само стил живота назван „Непрекидно увећавати своја знања о свету и људима“ је у *значајној вези са њиховим задовољством животом*. Надаље, стил живота жена „Живети за људске идеале“ је у *значајној вези са „Задовољством животом“ одраслих мушкараца*.

Табела 5.

Интеркорелације задовољства породицом и животом и стилова живота одраслих

Задовољства породицом (1-10) и животом (11) одраслих	СТИЛОВИ ЖИВОТА ОДРАСЛИХ ¹													
	а) очеви							б) мајке						
а) очеви; б) мајке	1	2	3	4	5	6	7	1	2	3	4	5	6	7
а) 1. Међусобно помагање	.13*	.05	.06	.19*	.26*	.02	.14*	.01	-.01	-.03	.08	-.02	.00	-.06
2. Искреност	-.10	.05	.04	.14*	.12	-.10	.20*	-.04	.13*	-.00	.10	.06	.02	-.04

¹ Стиливи живота одраслих: 1. радити и штетити, 2. живети лагодно и спонтано, 3. живети за људске идеале, 4. помагати друге људе, 5. увек давати предност остваривању својих животних циљева ..., 6. стицати углед у друштву, 7. непрекидно увећавати знање о свету и људима

3. Веселост	-	.14*	.09	.18*	.14*	-	.14*	-.04	.07	.03	.15*	.04	.06	-.02
	.02					.03								
4. Друштвене игре	.02	.25*	.07	.15*	.08	.02	.18*	.02	.03	.03	.12	-.06	-.00	-.01
		*					*							
5. Умесне шале	.00	.20*	-.01	.16*	.17*	-	.13*	-.03	.10	-.12	.04	.05	.01	-.04
		*		*	*	.03								
6. Разговор о школи	.03	.14*	.11	.15*	.08	.10	.24*	-.00	-.07	.04	.05	-.06	-.09	.04
		*		*			*							
7. Слушање музике	.08	.27*	.14*	.17*	.09	.03	.26*	.00	.14*	.00	.18*	.06	.04	.07
		*	*	*			*		*		*			
8. Гледање ТВ програма	.10	.15*	.13*	.12	.07	.14	.08	.11	.07	.02	.14*	-.03	.04	.05
		*	*			*					*			
9. Спортске активности	-	.16*	.10	.14*	.02	.07	.15*	-.06	-.03	-.03	.13*	.08	-.02	.02
	.02						*				*			
10. Планирање одмора	-	.17*	.14*	.09	.08	.10	.18*	-.03	.04	.01	.05	.03	.08	.05
	.12	*	*				*							
11. Задовољство животом	.05	.15*	.14*	.13*	.10	.00	.09	.04	.03	.16*	.10	.08	.02	.04
		*	*	*						*				
б) 1. Међусобно помагање	.09	.07	.02	.09	.21*	.02	.12	.12	.14*	.06	.20*	.21*	.06	.20*
					*				*		*	*		*
2. Искреност	.00	.10	.04	.06	.13*	.04	.13*	.06	.17*	.13*	.23*	.25*	.01	.13*
					*		*		*	*	*	*		*
3. Веселост	.04	.06	-.04	-.01	.13*	.13	.05	-.01	.21*	.07	.13*	.19*	.11	.23*
					*				*		*	*		*
4. Друштвене игре	.05	.08	.03	.10	.07	.14	.10	.01	.19*	.15*	.21*	.14*	.18*	.22*
						*			*	*	*	*	*	*
5. Умесне шале	.02	.05	-	.02	.10	.04	.05	.02	.20*	.05	.11	.14*	.02	.23*
			.14*						*			*		*
6. Разговор о школи	.14	.05	.09	.02	.07	.13	.16*	.19*	.18*	.24*	.19*	.15*	-.02	.10
	*					*	*	*	*	*	*	*		
7. Слушање музике	.09	.00	.05	.02	.04	.04	.08	.03	.24*	.17*	.12	.10	.16*	.22*
									*	*			*	*
8. Гледање ТВ програма	.12	.02	-.03	-.02	.03	.08	.01	.12	.16*	.16*	.19*	.00	.16*	.13*
									*	*	*		*	*
9. Спортске активности	.06	-.03	-.05	-.05	.00	.15	.07	-.06	.09	.07	.07	-.01	.17*	.13*
						*							*	*
10. Планирање одмора	.02	.15*	.00	.01	.04	.10	.07	-	.20*	.11	-.02	-.01	.09	.05
		*						.17*	*					
11. Задовољство животом	.02	-.03	.00	.03	.06	-	.06	.02	.05	.08	.10	.11	-.01	.13*
						.01								*

* $p < 0,05$; ** $p < 0,01$; у зависности од потпуности података, број испитаника варира од 248 до 268.

Следи табела података задовољстава породицом и животом одраслих доведени у корелацију са *стиловима* живота младих У вези са подацима приказаним у Табели 6. бележимо најпре следеће: „Задовољство животом“ оче-

ва није у значајној вези ни са једним од разликованих стилова живота младих. Два стила живота младих су у значајној позитивној вези са задовољством животом мајки: „Радити и штедети“ и „Живети за људске идеале“. Из те табеле се уједно може видети да половина разликованих задовољстава породицом очева није у значајној вези ни са једним стилем живота младих. Два од тих задовољстава породицом („Друштвене игре“ и „Спортске активности“) нису у значајној вези са преферираним стиливима живота младих ни у случају мајки. Значајна тенденција да, уколико очеви наводе веће задовољство од „Разговора о школи“, утолико њихова деца мање преферирају стил живота „Живети лагодно и спонтано“ и обрнуто, не може се уочити у случају релације између тог задовољства мајки и тог стила живота младих. Међутим, то задовољство мајки није у значајној вези ни са преосталим стиливима живота младих. Приметна је и негативна корелација између стила живота „Живети лагодно и спонтано“ и следећа два задовољства очева: „Гледање ТВ програма“ и „Умесне шале“. Ипак, највећа корелација у тој табели је између задовољства названог „Искреност“ мајки и стила живота „Увек давати предност остваривању својих циљева“. На истом нивоу значајности је, иако мања, такође позитивна веза између „Гледања ТВ програма“ мајки и стила живота „Радити и штедети“ младих.

Табела 6.

Интеркорелације задовољства породицом и животом и стилова живота младих

Задовољства породицом (1-10) и животом (11) одраслих	СТИЛОВИ ЖИВОТА МЛАДИХ ²						
	1	2	3	4	5	6	7
А) очеви; б) мајке							
а) 1. Међусобно помагање	.06	-.11	.01	.09	.04	-.15*	.15*
2. Искреност	.01	-.10	-.00	.14*	.07	-.03	.13*
3. Веселост	.04	-.10	-.02	.08	.01	-.06	.04
4. Друштвене игре	.03	-.11	-.03	.08	-.06	-.12	.02
5. Умесне шале	-.01	-.13*	-.13*	.08	.00	.01	.05
6. Разговор о школи	.04	-.14*	.06	.10	.11	-.09	.07
7. Слушање музике	-.00	-.09	.01	.08	-.02	-.03	.03
8. Гледање ТВ програма	.07	-.19**	.12	.06	-.02	-.00	.09

² Стиливи живота младих: 1. радити и штедети, 2. живети лагодно и спонтано, 3. живети за људске идеале, 4. помагати друге људе, 5. увек давати предност остваривању својих животних циљева ..., 6. стицати углед у друштву, 7. непрекидно увећавати знање о свету и људима

9. Спортске активности	.03	-.08	.05	-.03	.01	-.01	.02
10. Планирање одмора	-.05	-.03	.03	.07	.04	-.02	.05
11. Задовољство животом	-.00	.01	.07	.08	.02	-.10	-.05
б) 1. Међусобно помагање	.07	-.04	-.12	-.09	.06	-.12	.05
2. Искреност	-.01	.03	-.14*	.01	.23*	.01	.02
3. Веселост	-.02	-.01	.04	.13*	.09	.09	.02
4. Друштвене игре	.07	.05	.04	.10	-.00	.02	.00
5. Умесне шале	.07	-.01	.02	.08	.06	.11	.13*
6. Разговор о школи	.09	-.02	-.02	.07	.05	.01	.02
7. Слушање музике	.11	.06	.04	.06	.04	.13*	-.01
8. Гледање ТВ програма	.18*	.11	.07	.06	.00	.03	-.02
9. Спортске активности	.11	-.02	.05	.09	-.01	-.01	.02
10. Планирање одмора	-.13*	.10	.00	.01	.02	.04	-.05
11. Задовољство животом	.18*	.10	.14*	.11	.01	.05	.03

* $p < 0,05$;

** $p < 0,01$; у зависности од потпуности података, број испитаника варира од 254 до 269.

Сређивањем података утврдили смо присуство и значај интеркорелације стилова живота младих и одраслих, на једној страни и задовољстава породицом и животом младих на другој страни. Подаци о томе указују на то да два задовољства породицом младих („Умесне шале“ и „Спортске активности“) нису у значајној вези ни са једним стилем живота њих самих нити њихових родитеља. Три од четири највеће корелације су између „Искрености“ и следећих стилова живота младих: „Помагати друге људе“, „Увек давати предност остваривању својих циљева“ и „Непрекидно увећавати своја знања о свету и људима“. Стил живота младих „Увек давати предност остваривању својих циљева“ је у веома значајној вези са задовољством од „Међусобног помагања“. Стил живота „Стицати углед у друштву“ младих и очева није у значајној вези ни са једним од разликованих задовољстава породицом младих са нашег списка. То исто важи и за стил живота „Живети лагодно и спонтано“ оба родитеља, тј. за стилове живота „Радити и штедети“ и „Непрекидно увећавати своја знања...“ мајки. Када је реч о релацији између стилова живота одраслих и задовољстава породицом младих, три најзначајније корелаци-

је су са два таква стила очева: „Непрекидно увећавати своја знања...“ са задовољствима „Искреност“ и „Разговор о школи“ односно „Увек давати предност...“ са задовољством од „Међусобног помагања“. Задовољство животом младих је у *значајној корелацији* само са њиховим стилем живота „Непрекидно увећавати своје знање...“, тј. у негативној са стилем живота очева који смо назвали „СТИЦАТИ УГЛЕД У ДРУШТВУ“. Ни са једним стилем живота мајки и очева нису у значајној вези по два задовољства породицом младих: „Веселост“ и „Планирање одмора“, тј. „Слушање музике“ и „Гледање ТВ програма“. Све у свему можемо закључити да су задовољства породицом младих у најјачој вези са њиховим стиливима живота, односно у знатно слабијој вези са стиливима живота очева, а у најслабијој са стиливима живота мајки.

Табела 7.

Интеркорелације *стилова живота младих и одраслих и задовољстава породицом и животом младих*

Стили живота а) младих; б) очева; в) мајки	Задовољства породицом (1-10) и животом (11) младих ³										
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
а) 1. Радити и штедети	.17*	.14*	-.03	-	.03	.17*	.00	.11	.06	-.06	.09
2. Живети лагодно и спонтано	-.03	-.06	.05	.04	.01	-.09	.07	.08	.10	.17*	-.03
3. Живети за људске идеале	.10	.14*	-.01	.07	.02	.19*	.13*	.13	.11	.05	.00
4. Помагати друге људе	.17*	.25*	.13*	.09	.02	.12	.17*	.10	.11	.10	.03
5. Увек давати предност	.24*	.24*	.19*	.06	.04	.09	.07	.08	.05	.09	-.01
...											
6. Стицати углед у друштву	-.08	-.01	.02	.06	.05	.12	.06	.04	.08	.07	-.01
7. Непрекидно увећавати знање ...	.15*	.23*	.12	.06	.07	.12	-.10	.01	.07	.00	.14*
б) 1. Радити и штедети	-.04	-.00	.05	.16*	-	.12	.00	-	-	-.04	-.02
2. Живети лагодно и спонтано	.03	-.02	.01	.11	-	.02	.09	.06	.04	.07	-.00
3. Живети за људске идеале	.01	.02	.04	.10	.01	.13*	.12	.05	-	.05	.03
4. Помагати друге људе	.15*	.04	.06	.06	-	-.05	.04	.06	-	.07	.16*
					.00				.06		

³ Задовољства породицом и животом младих: 1. међусобно помагање, 2. искреност, 3. веселост, 4. друштвене игре, 5. умесне шале, 6. разговор о школи, 7. слушање музике, 8. гледање ТВ програма, 9. спортске активности, 10. планирање одмора, 11. задовољство досадашњим животом

5. Увек давати предност ...	.18*	.06	.16*	.05	.05	-.04	.01	-	-.01	.06	.03	.04
6. Стицати углед у друштву	.02	-.05	-.08	-.01	.03	.07	.02	.08	-.01	.09	-.14*	
7. Непрекидно увећавати знање ...	.14*	.18*	.01	.11	.12	.17*	.07	-.00	.05	.14*	.09	
в) 1. Радити и штедети	.03	.03	-.03	-.02	.09	.12	-.02	.03	.00	-.02	-.08	
2. Живети лагодно и спонтано	.01	-.08	.01	.04	.05	-.07	-.01	.02	-.01	.03	-.01	
3. Живети за људске идеале	.09	.00	.03	.10	.02	.15*	.09	.05	-.06	.04	-.04	
4. Помагати друге људе	.09	.09	.12	.14*	.06	-.03	.09	.12	.07	.12	.06	
5. Увек давати предност ...	.16*	.15*	.00	-.00	.03	.05	-.09	.03	.10	.04	.07	
6. Стицати углед у друштву	.14*	.08	.03	.05	.03	.09	.08	.13*	.05	.10	-.09	
7. Непрекидно увећавати знање ...	.10	.01	-.02	.01	.03	.11	.04	.10	.11	.02	.02	

* $p < 0,05$;

** $p < 0,01$; у зависности од потпуности података, број испитаника варира од 254 до 269.

У циљу што потпунијег увида у наведене интеркорелације извршили смо каноничку корелациону анализу и то тако што смо одредили два скупа варијабли: леви и десни. Леви скуп варијабли чине *стилови живојиа младих и одраслих* а десни *задовољсйва йородицом и живојиом одраслих*.

Од свих извучених парова каноничких варијабли, само два су статистички значајна (eigenvalues: 0,497 и 0,436; канон. R: 0,705 и 0,661 ; $\chi^2 = 859,95$ и 737,24; df= 693 и 640; $p = 0,000$ и 0,005). Приметимо одмах да су добијени коефицијенти каноничке корелације умерено високи иако је њихов ниво значајности задовољавајући. Све каноничке варијабле левог сета објашњавају 20,77% варијансе десног сета. Међутим, значајне варијабле објашњавају укупно свега 12,06% варијансе свог (левог) скупа и 5,69% варијансе супротног (десног) скупа. То значи да су оне прилично слаби представници свог скупа (скупа стилова живота младих и одраслих), односно да објашњавају веома мали део варијансе супротног скупа (скупа задовољстава породицом и животом уопште младих и одраслих). Све каноничке варијабле десног сета објашњавају 15,95% варијансе супротног (левог) сета. Па ипак, као представници десног скупа, значајне каноничке варијабле објашњавају свега 8,09% варијансе свог, односно 3,86% варијансе супротног (левог) скупа.

Опште узевши, величина и статистичка значајност коефицијената каноничке корелације као и проценат варијансе објашњен каноничким промен-

љивима указују на значајну, али малу асоцијацију између стилова живота и задовољстава породицом и животом уопште младих и одраслих. Међутим, с обзиром на мали проценат објашњене варијансе као и то да је само мањи број варијабли у значајној вези са каноничким варијаблама не можемо говорити о значајној вези између стилова живота и задовољстава породицом и животом уопште, већ само о специфичнијим везама између појединих стилова живота и задовољстава породицом и животом уопште младих и/или родитеља. То, се уосталом, и могло очекивати с обзиром на чињеницу коју смо могли уочити у претходним табелама: велики број статистички незначајних корелација између варијабли о којима је овде реч, односно ниска или незнатна практична значајност статистички значајних корелација између истих.

У целини узевши, анализа података добијених емпиријским истраживањем је показала да постоји међузависност између *задовољстава породицом и животоном и стилова животоном младих и одраслих*. Међутим, због великог броја разноврсних незадовољстава породицом и досадашњим животом, на једној страни, па и великог броја стилова живота, на другој страни, *ова хијерархија је потврђена само у извесној мери (делимично)*.

Било би потребно посебно истраживање за њено потпуније и аргументованије потврђивање или одбацивање.

3. ОСНОВНИ ЗАКЉУЧЦИ

Упоредо са развојем друштва мења се и породица јер развој производних снага и друштвено-економских односа утиче на породицу. Због тога васпитна улога породице постаје сложенија, деликатнија и значајнија. Знано је да човек највише времена проводи у породици и најчешће је упућен на чланове породице, па следи да је породица најзначајнија и најодговорнија за раст, развој, формирање и усмеравање младих, али утиче и на задовољства.

Задовољства породицом и животом су значајна за постизање животних циљева, решавања проблема и подношење тешкоћа.

Истраживање је показало да веселост, искреност и међусобно помагање код свих испитаника младих и одраслих пружају највише задовољства. Веселост, друштвене игре и разговор о школи пружају веће задовољство мајкама него очевима, а за очеве веће задовољство представљају спортске активности.

Сређивањем података утврђено је присуство и значај интеркорелације стилова живота младих и одраслих и задовољства породицом и животом младих. Стил живота младих „увек давати предност остваривању својих циљева“ у веома је значајној вези са задовољством међусобног помагања. Значи, задовољство породицом младих је у значајној вези са њиховим стиловима живота – сведоци смо понашања која то потврђују. Дакле, млади су у великој мери задовољни међусобним помагањем како би што успешније остварили своје циљеве и жеље.

ЛИТЕРАТУРА

- Будимир-Нинковић 1999: Будимир-Нинковић, Г., *Породично васпитање младих данас*, Зборник радова Учитељског факултета, бр. 4. Јагодина
- Bergant 1979: Bergant, M., *Vaspitni zadaci porodice nekad i danas*, Pedagogija, br. 1–2, Beograd
- Генц 1988: Генц, Л., *Васпитни посредници родитеља и развој неприхваљивих понашања*, Педагогија, бр. 3, Београд
- Голубовић 1981: Голубовић, З., *Породица као људска заједница*, Напријед, Загреб
- Ђорђевић 1985: Ђорђевић, Б., В., *Савремена породица и њена васпитна улога*, Просвета, Београд
- Ђорђевић 1988: Ђорђевић Д., *Развојна психологија*, Горњи Милановац
- Екермен 1966: Екермен, Н. В., *Психодинамика породичног живота*, Графички завод, Титоград
- Едкок, Рејк 1978: Едкок, К. и Рејк, Б., *Вредности, ставови и времена понашања*, Нолит, Београд
- Капор-Стануловић 1985: Капор-Стануловић, Н., *Психологија родитељства*, Нолит, Београд
- Капор-Стануловић 1982: Капор-Стануловић, Н., *Развој личности родитеља кроз родитељства*, Зборник Института за педагошка истраживања, бр. 15, Београд
- Опачић и др. 1995: Опачић, Г. и др., *Улога породице у формирању вредности вредности код младића*, Психологија бр. 1–2, Београд
- Педагошка енциклопедија 2*, у редакцији Поткоњак, Н., Шимлеша, П., Завод за уџбенике и наставна средства, Београд 1989.
- Пјурковска-Петровић 1988: Пјурковска-Петровић, К.: *Пренос вредности у породици*, Зборник Института за педагошка истраживања, бр. 30, Београд
- Пјурковска-Петровић 1993: Пјурковска-Петровић, Н.: *Васпитни ставови родитеља и просоцијална оријентација деце*, Зборник Института за педагошка истраживања, бр. 25. Београд
- Рот 1966: Рот, Н., *Психологија личности*, Завод за издавање уџбеника, СРС, Београд
- Станојловић 1995: Станојловић, Д.Б., *Породица и васпитање деце*, Научна књига, Београд
- Станојловић 1988: Станојловић, Д.Б., *Међузависност услова породичне средине и развоја личности ученика*, Педагогија, бр. 4. Београд

Gordana Budimir-Ninkovic, PhD

Faculty of Education

Jagodina

FAMILY AND VALUE ORIENTATIONS

Summary: The paper deals with interdependence of family life and value orientations of the young and adults, primarily children and their parents. First,

theoretical explanations are given related to family (definitions, classifications, functioning . . .), emphasizing the family influence on child's upbringing, family relations and parents' impact on value orientations of children. Essential factors of family upbringing are stressed (objective, methods, means ...) in achieving proper acquisition of value system and orientations. Then, the results of an empirical research on value orientations are given, emphasizing the (dis)satisfaction with family and family life, as well as life styles of the young and adults.

Key words: society, family, the young, adults, upbringing, values, value orientations, life styles, satisfaction.